

„ROMÂNISMUL“ — O SOCIETATE CULTURALĂ ȘI PATRIOTICĂ

de ALEXANDRA-CRISTINA PAUNESCU

Printre societățile culturale românești care au luat ființă în deceniul al șaptelea și la începutul celui următor al secolului trecut, atât în țară cât și în afara ei, se număra și societatea „Românismul“¹.

În ziua de 12 ianuarie 1869, la București, un grup de tineri intelectuali români întrunindu-se într-un birou provizoriu sub președenția lui Al. Candiano Popescu și având ca secretari pe N. A. Tuduriu și C. Fortunatu iau în discuție înființarea unei societăți al cărei scop voia să fie „lectura, literatura populară și istoria“. La încheierea acestei întruniri se decidea alegerea unei comisii compuse din șapte membri care avea ca țel elaborarea proiectului societății și, cum era și firesc, denumirea ei².

1 Menționăm printre acestea Societatea pentru cultură și literatură română în Bucovina (Cernăuți, 1865), Societatea „Orientul“ (București, 1869), Societatea pentru fond de teatru român (Deva, 1870), România Jună (Viena, 1871).

În privința documentelor pe care ne bazăm întreaga noastră lucrare referitoare la Societatea „Românismul“ este necesar să amintim că ele se află în arhiva Muzeului Național de Antichități al Institutului de Arheologie din București. Este vorba de nouă dosare, unele dintre ele incomplete, (ultimul — dosar 9/1871—1872 cu actele justificative ale cheltuielilor efectuate) în care sînt inserate procesele verbale, dările de seamă etc. ale ședințelor societății „Românismul“ pe o perioadă de trei ani, de la 12 ianuarie 1869 pînă la 7 februarie 1872. Documentele păstrate în această arhivă le datorăm lui Grigore G. Tocilescu care a jucat, așa cum vom vedea, un rol important în cadrul societății și care de la 1 martie 1881 devine director al Muzeului Național de Antichități, funcție ce a deținut-o pînă la moartea sa în 1909. Despre societatea „Românismul“ a apărut de curînd un scurt articol, mai precis o „dare de seamă“ cum o numește autorul, care a căutat să schițeze o parte a activității acestei societăți (cf. Petre Diaconu, *Societatea „Românismul“*, în revista Istros (Muzeul Brăila), IV, Brăila, 1986, p. 223—228).

2 Procesul verbal nr. 1 din 12 ianuarie 1869 (cf. Arh. MNA — Arhiva Muzeului Național de Antichități a Institutului de Arheologie, București), dosar 1/1869, f. 1) consemna următoarele: „Astăzi 12 ianuarie 1869, întrunindu-ne la o ore după amiază, am procedat mai întîi a constitui un birou provizoriu pentru ședința acestei seri, compusă din domnii Candiano Popescu ca președinte, N. A. Tuduriu și C. Fortunatu ca secretari, după care s-au pus în discuțiune următoarele lucrări: a) D-l Președinte a propus ca să se înființeze o societate al cărei scop să fie lectura; b) D-l Pompiliu (este vorba de Miron Pompiliu n.n.) a propus ca să se înființeze o societate de literatură populară; c) D-l Fortunatu unindu-se cu propunerea d-lui Pompiliu mai adaugă aceasta ca societatea să se ocupe și

La propunerea prof. I. C. Tacitu, societatea capătă numele de „Românismul”³.

După mai multe întruniri ce s-au ținut în lunile ianuarie și februarie 1869 și în care s-au discutat proiectul de statut al societății, în ședința din 23 februarie „adunarea primește cu aplauze declarațiunea constituirii societății”. Primul său comitet este alcătuit din I. A. Brătescu — președinte, I. C. Tacitu și C. Fortunatu — vicepreședinți, G. Dem. Teodorescu și G. Comșa — secretari, Șt. Archimandrescu și Angel Demetrescu membri și N. A. Popovici — casier⁴.

Statutul cuprinde șase capitole (referitoare la societate, membri, fonduri, ședințe, comitet și dispoziții generale) cu un total de 29 articole. Dintre acestea vom menționa pe cele mai importante 1) art. II „Scopul societății este susținerea și înflorirea Românismului”; 2) art. III „Mediile (mijloacele n.n.) pentru atingerea scopului societății sînt a) întruniri; b) conversațiuni; c) lecturi și disertațiuni; d) adunare de literatură populară; 3) art. IV „Societatea dispunînd de fonduri va trimite din sinul său, în părțile locuite de români, membrii însărcinați pentru realizarea celor zise în art. III”; 4) art. V „Tot românul poate deveni membru al societății”; 5) art. VI „Membrii societății sînt a) activi, b) onorifici, c) corespondenți; 6) art. VII „Orice persoană voiește a face parte din societate trebuie să fie propusă comitetului de unul din membri”; 7) art. IX „Taxa ordinară a fiecărui membru este de lei 24 pe an răspunsă-n doi vicepreședinți, trei secretari, un casier și doi membri”; 9) art. XVIII rate lunare sau trimestriale; 8) art. XVII „Comitetul societății se compune numai din membrii societății și anume din 9 membri un președinte, „Comitetul poate avea subcomitete în părțile locuite de români”; 10) art. XX „Comitetul se alege pe un an. Membrii pot fi realeși”; 11) art. XXIV „Societatea începe anul său de la 24 ianuarie”. (fig. 1)

Societatea a considerat data înființării ei 24 ianuarie, zi care marca zece ani de la Unirea Principatelor române. De altfel, la un an de la fondarea ei, societatea dispunea și de un sigiliu cu inscripția „Societatea Românismul — 24 ianuarie 1869”⁵.

Regulamentul societății care conținea numai șase capitole cu un total de 36 articole a fost votat în adunarea generală din 29 martie 1869. Dintre acestea vom aminti doar art. XV care prevedea „Membrul care nu-și va achita cotizațiunea în decurs de trei luni succesive, după trei invitațiuni din partea casierului se va considera ca demisionat”.

cu acele părți ale istoriei care pînă acum au fost puțin cunoscute. În urma acestora se începură mai multe discuțiuni asupra scopului și numirii societății. Adunarea în fine, decise în unanimitate a se alege o comisiune din sinul ei compusă din 7 membri care să primească însărcinarea cu elaborarea proiectului acestei societăți. ocupîndu-se totodată și cu denumirea ei; membrii aleși prin vot au fost următorii: d-nii Candiano Popescu, D. Precup, G. Stoian, N. A. Tuduriu, A. Radu, I. C. Tacitu, C. Fortunatu. Președinte provizoriu I. A. Brătescu.

3 Arh. MNA/dosar 1/1869, f. 11.

4 Arh. MNA/dosar 1/1869, f. 17-18, 19, 22-23, 25, 27-32; dosar 2/1869, f. 3-4.

5 Arh. MNA/dosar 1/1869, f. 174 și 182.

Pentru a populariza nobilele sale principii, comitetul societății emite a 8/20 mai 1869 o circulară către directorii și redactorii gazetelor ce apăreau în București (*Preșsa, Românul, Traian, Trompeta Carpaților* și *Albina Pindului*⁶) și în care se subliniau următoarele „A concurge după ordinele și mediile (mijloacele n.n.) sale la realizarea principiului pus la ordinea zilei, a ajuta cu zel activ și ardore inefatigabile patria prin înălțarea individului, inspirându-i încredere în sine, a dezvolta conștiința rațională prin publicarea poeziilor noastre populare și studiilor de difuzitate natură — iată mobilele ce ne-au condus la formarea acestei societăți intitulată „Românismul“ a cărei constituire vă este cunoscută și-n numele căreia vă exprimăm viile noastre mulțumiri pentru bunăvoința ce ați avut de a-i publica statutele și regulamentul. „Unirea face puterea“ iată axioma care ne-a determinat a preferi acest mod de a lucra susținuți de libertatea ce ne acordă constituțiunea și stimulați de spiritul secolului în care trăim“.

În încheierea circularei, comitetul roagă pe directorii și redactorii gazetelor menționate să dăruiască societății gazetele lor, afirmând „Luăm curajul a vă face această rugăciune, convinși că niciodată nu ne veți retrace înaintea unei ocaziuni de a instrui pe acei care doresc cu aviditate adevărul și-l caută în sorgința infalibilă a impozanței trinități rațiunea știința și experiența“.

La 6 aprilie 1869, președintele I. A. Brătescu, în prezența a 28 membri, declară deschisă sedința solemnă de inaugurare a societății. Cu această ocazie au luat cuvântul mai mulți vorbitori N. A. Popovici, G. Dem. Teodorescu, Dem. Dobrescu precum și D. Ollănescu-Ascanio care subliniază „importanța lătirii și studierii poeziei populare românești“ și C. Fortunatu care se referă la „fazele prin care au trecut dezvoltarea intelectuală și literele române de la Gheorghe Lazăr încoace“⁷.

Așa cum am amintit în baza art. VI din statut membrii societății puteau fi activi, corespondenți și onorifici. În general, membri activi erau tineri, de regulă studenți la litere, filosofie, și drept sau medicină⁸, profesori⁹, medici¹⁰, economiști și juriști¹¹, librari¹², comercianți¹³ precum și oameni politici, funcționari superiori¹⁴, sau oameni de cultură¹⁵. Din

6 Arh. MNA/dosar 2/1869, f. 77; ambele documente (statutul și regulamentul) au fost publicate într-o broșură la tipografia lui C. A. Rosetti.

7 Arh. MNA/dosar 2/1869, f. 75.

8 Vîrsta multor tineri era cuprinsă între 19 și 26 ani. De pildă V. D. Păun, Grigore Tocilescu aveau 19 ani, iar G. Dem. Teodorescu, D. Ollănescu-Ascanio, Mircea C. Rosetti (fiul lui C. A. Rosetti), Miron Pompiliu nu depășeau 20—22 ani.

9 I. C. Tacitu, C. Fortunatu, Z. Demarat, Gr. Patescu, Ion Petraru (directorul gimnaziului Matei Basarab), C. Penescu, M. C. Florentiu, Gr. H. Granda (redactor la periodical Albina Pindului).

10 Gr. Râmniceanu, C. D. Dumitrescu-Severeanu, V. I. Vlădescu.

11 V. P. Rădulescu, N. A. Popovici, G. Missail.

12 Scriitorul și folcloristul Petre Ispirescu și V. Socec.

13 Ion Alexandrescu, C. Porumbaru etc.

14 I. C. Brătianu, George Chițu, Anastase Fătu, Alexandru Pencovici, I. Străjescu, Ștefan Christian Tell, A. C. Golesecu etc.

15 Istoricul și filologul A. Papiu Ilarian, folcloristul Ion G. Bibicescu, scriitorul N. V. Scurtescu, poetul M. Zamfirescu etc.

societate au făcut parte și două femei, scriitoarea Veturia Florentiu și poeta Elena Elenterescu.

Este de reținut faptul că la nici două luni de la înființarea societății, numărul membrilor era de 81 iar în septembrie 1870 depășea deja cifra de 100. (fig. 2)

Membrii corespondenți au fost mai puțin numeroși. Conform statutului, unii membri activi, care din diverse motive își schimbau domiciliul în provincie deveneau, dacă doreau, membri corespondenți ¹⁶.

Ca membri onorifici sînt menționați în darea de seamă pe 1870 profesorii S. Ostășescu, I. Susianu și M. Cărbunescu ¹⁷.

În baza articolului XV din regulament, mulți dintre membrii activi au fost considerați ca demisionați. Printre aceștia s-au numărat Al. Candiano Popescu, Ștefan Cacoveanu, Daniel Rațiu, I. S. Bădescu, Mihai Eminescu și alții ¹⁸. (fig. 3)

Ne vom opri puțin asupra împrejurărilor în care marele poet, pe atunci în vîrstă de numai 19 ani, a devenit membru al acestei societăți.

În septembrie 1868 Eminescu, ca membru al trupei lui M. Pascaly, după turneul făcut prin mai multe orașe din Transilvania și Banat, revine la București. Aici este angajat ca al doilea sufleur și copist la Teatrul Național, contract care-i expiră în primăvara anului 1869, fapt ce-l determină să însoțească în vara aceluiași an trupa lui Pascaly într-un nou turneu prin Moldova și Bucovina. În perioada cît a locuit în București, Eminescu a legat prietenii cu tineri scriitori ca Ștefan Cacoveanu (pe care l-a cunoscut încă din 1866 la Blaj), I. S. Bădescu, Vasile Gherman Pop, Miron Pompiliu, V. D. Păun și alții.

Din documentele de arhivă ale Societății „Românismul” reiese că Eminescu a participat în lunile februarie și martie 1869 la ședințele societății prezidată de I. A. Brătescu. Astfel, din tabelul nominal de prezență pe lunile amintite, se poate observa, pe baza punctajului care indică prezența, că tinărul poet a participat la două ședințe pe luna februarie și la șase ședințe pe luna martie. (fig. 4)

¹⁶ Printre aceștia cităm pe Al. Birseanu, Gr. Patescu (profesor la Tîrgu-Jiu), Jordan Dimitriu (profesor la Brăila), I. C. Tacitu (transferat ca profesor la Brăila), St. Archimandrescu (la Giurgiu), precum și alții plecați la studii în străinătate ca I. C. Dăgănescu la Torino, D. S. Ursianu la Pisa. Mulțumind că a fost ales membru corespondent, în scrisoarea adresată președintelui societății din 21 mai 1871 acesta din urmă (D. S. Ursianu) afirmă: „Sînt îndestul de convins, domnule președinte, de sfintele datorii ce fiecare român trebuie să aibă afară din țară pentru dînsa, de lîngă aceea de a deveni un cetățean luminat și onest pentru patria sa că să pot concepe pe acelea ce trebuie să aibă un membru al societății Românismului” (cf. Arh. MNA dosar G 1871, f. 111 și 125).

¹⁷ Arh. MNA/dosar 4/1870, f. 32.

¹⁸ În ședința din 9 noiembrie 1869, adunarea generală aprobă demisia unui număr de 31 membri. În lista celor demisionați Eminescu este trecut și cu prenumele Nich. (cf. Arh. MNA/dosar 1/1869, f. 134).

Amintim că pe același tabel sînt prezenți ca membri ai societății și Vasile Gherman Pop, Miron (Moise) Pompiliu, I. S. Bădescu și Ștefan Căveanu¹⁹.

În procesul verbal nr. 10 al ședinței din 3 martie 1869 care discută articolul XVIII din proiectul de regulament, găsim consemnată o scurtă intervenție a poetului. El cerea să se introducă următorul alineat „Comitetul se va ocupa cu deosebire de formarea subcomitetelor prevăzute prin statute“. Pusă la vot propunerea sa este însă respinsă²⁰. (fig. 5)

Tot prin intermediul acestor prieteni, Eminescu frecventează începînd din aprilie 1869 și societatea literară „Orientul“ patronată de D. Bolintineanu și care avea ca președinte pe scriitorul Grigore Haralamb Grădeanu (membru și el al societății „Românismul“), iar ca secretari pe V. Gherman Pop și I. S. Bădescu²¹.

În scurta sa perioadă de existență, societatea „Românismul“ a avut doi președinți. Primul, I. A. Brătescu (ianuarie — noiembrie 1869) iar al doilea Bogdan Petriceicu Hașdeu (noiembrie 1869 — februarie 1872)²².

Se poate afirma că alegerea ca președinte a lui B. P. Hașdeu, acel spirit enciclopedic al culturii noastre, a dat, fără îndoială, un pronunțat impuls acestei tinere dar fecunde societăți de cultură. În discursul său inaugural din cadrul ședinței de la 15 noiembrie 1869, B. P. Hașdeu vorbește între altele de „necesitatea înființării societății, despre oportunitate și cosmopolitism ca refugiu, ca mască sub care se ascunde lipsa de simț național“²³.

Ca vicepreședinți ai societății au fost I. A. Brătescu (după 9 noiembrie 1869 pînă la 30 ianuarie 1872), D. S. Ursianu (în 1869-1870), St. C. Mihăilescu (1870), G. Missail (1871) și N. A. Popovici care îl înlocuiește pe G. Missail după 28 noiembrie 1871²⁴. Totodată este necesar să menționăm și pe membrii comitetului de conducere care se alegeau, conform statutului, în fiecare an. Astfel, pe anul 1870-1871 amintim pe T. P. Rădulescu, G. Dem. Teodorescu, Grigore G. Tocilescu (secretari), D. S. Ursianu, C. Fortunatu și D. Ollănescu-Ascanio (membri) și N. A. Popovici (casier) iar pe anul 1871-1872 pe N. A. Bădulescu, George G. Tocilescu, M. Beștelei (secretari), P. N. Simonide, Ion Petraru (membri), T. P. Rădulescu (casier)²⁵.

Pentru a cunoaște complexa activitate cultural-patriotică a societății „Românismul“ considerăm că este necesar să sintetizăm și mai ales

¹⁹ Arh. MNA/dosar 2/1869, f. 161-162. Ne reține atenția faptul că la nr. 16 din lista generală a membrilor, numele lui Eminescu nu e precedat de prenume (cf. Arh. MNA/dosar 1/1869, f. 24).

²⁰ Arh. MNA/dosar 1/1869, f. 40-42.

²¹ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, ed. II-a revăzută și adăugită, București, 1982, p. 444; *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 313-314 și 653.

²² Arh. MNA/dosar 1/ 1869, f. 134-147.

²³ Arh. MNA/dosar 1/1869, f. 148.

²⁴ Arh. MNA/dosar 3/1870, f. 4-7.

²⁵ Arh. MNA/dosar 7/1871, f. 1. La 23 septembrie 1871 I. Petraru demisionează, la locul lui fiind ales d-l V. I. Vlădescu (cf. Arh. MNA/dosar 7/1871, f. 77).

să cităm cele mai semnificative pasaje din dările de seamă ale comitetului care se prezentau adunării generale fie semestrial, fie anual. De pildă, în darea de seamă ținută la un an de la înființarea societății (24 ianuarie 1870) se subliniază două aspecte²⁶. Primul se referă la cabinetul de lectură și la biblioteca societății în care în curind se va „citi și vedea cugetarea românească scrisă românește, într-o societate eminamente românească”. Al doilea are în vedere înființarea la Braila a unei societăți denumită „Poporul” cu statutele și regulamentul societății „Românismul”.

Interesantă este și darea de seamă de pe primul semestru al anului 1870 (prezentată la 12 septembrie) în care se relevă că „Societatea Românismul” a făcut un pas gigant către nobilele scopuri pe care le urmărim” căci în marea sa nume (Romanismul n.n.) „se rezumă sinta și nepieritoarea moștenire a optsprezece veacuri pe care ne-au lăsat-o intactă moșii noștri în el se rezumă viața glorioasă trecută și sperăm și cea viitoare”²⁷.

În măsura posibilităților sale materiale, de altfel destul de modeste, societatea „Românismul” a ajutat și încurajat orice inițiativă care, conform devisei sale, contribuia la „sustinerea și înflorirea Românismului”.

De pildă, comitetul a luat inițiativa de a oferi suma de 20 lei noi din fondul societății pentru românii din satul Tofalău (aflat în prezent în com. Sîngeorgiu de Mureș, jud. Mureș) expropriați de un maghiar²⁸.

În ședința din 27 iunie 1870, comitetul aprobă ca din casieria societății să se expedieze în capitala Austro-Ungariei suma de 100 lei conduserii comitetului de organizare a serbării de la mănăstirea Putna „în memoria marelui Ștefan”²⁹. Acest ajutor bănesc, fără îndoială simbolic (el reprezentînd mai mult de jumătate din fondul din acel moment al societății), era dăruit „jurilor români din Viena care au conceput o mare idee națională”³⁰. (fig. 6).

26 Arh. MNA/dosar 3/1870, f. 4-7. Biblioteca societății s-a dezvoltat pe baze de donații. În afară de gazetele dăruite de diverse redacții, unii membri ai societății au îmbogățit fondul bibliotecii donînd publicațiile lor. De exemplu, B. P. Hașdeu oferă întreaga colecție a ziarului Traian pe anul I (cf. Arh. MNA/dosar 4/1970, f. 32) iar istoricul și filologul A. Papiu Ilarian donează cite un exemplar din operele personale și toate ziarele sale (cf. Arh. MNA/dosar 4/1870, f. 56).

27 Arh. MNA/dosar 3/1870, f. 79-83.

28 Arh. MNA/dosar 1/1869, f. 135.

29 Arh. MNA/dosar 3/1870, f. 66 și 70.

30 În adresa nr. 94 din 9/21 iulie 1870 către Nicolae Teclu (cel ce a fost un ilustru chimist și profesor la Academia Comercială din Viena), președintele comitetului central de organizare a mării serbări, se spun următoarele: „O societate a cărei ținută este tot ce concurge la susținerea și înflorirea Românismului nu are nevoie de a vă spune cît de profund a fost în sinul său răsunetul la apelul domniei voastre pentru o măreață serbare comemorativă la mormîntul lui Ștefan cel Mare” (cf. Arh. MNA/dosar 4/1870, f. 119).

La 23 septembrie B. P. Hașdeu primește o scrisoare de mulțumire semnată de N. Teclu ca președinte și de Ion (Ioniță) Bumbac în calitate de secretar al comitetului de organizare din care cităm următoarea frază: „Mult prețioasa și frățeasca adresă a onoratei societăți Românismul, dimpreună cu generosul său obol am primit-o cu o vie mulțumire” (cf. Arh. MNA/dosar 4/1870, f. 166 și 171).

În ajunul măreței serbări care urma să se desfășoare la 14'26 august 1871, comitetul societății îl împuternicește pe Grigore G. Tocilescu spre a aduce în numele societății „calduroase felicitări junimii române pentru realizarea sublimiei ideii“³¹.

Este necesar să amintim că la Putna au mai participat, în afară de Grigore Tocilescu, încă doi membri importanți ai societății G. Dem. Teodorescu (care a și fost ales acolo în noul comitet de acțiune ce trebuia să reprezinte toate provinciile românești, comitet ce avea pe Ion Slavici ca președinte și M. Eminescu ca secretar) și I. A. Brătescu³².

O inițiativă venită de astă dată din afara societății, dar pe care societatea și-o însușește și o sprijină cu căldură, dându-i tot concursul material și moral este aceea a poetei și actriței Maria Flechtenmacher (soția cunoscutului compozitor Al. Flechtenmacher), care prin adresa sa face apel la societate „pentru a susține și încuraja prin mijloacele posibile măreața idee de a se ridica statuia lui Mihai Viteazul“³³.

Încă din vara anului 1869 dar cu precădere din toamna aceluiași an când Hașdeu devine președinte, unii dintre membrii societății încep să desfășoare o prodigioasă activitate literar-culturală și patriotică. S-au prezentat numeroase comunicări („disertațiuni“) îmbrățișând domenii diverse de istorie, artă, etnografie, folclor, juridic etc. Având în vedere importanța lor le vom menționa în ordinea susținerii lor Grigore Tocilescu : „Dacia“³⁴ și „Epoca creștinării românilor originea ideilor lor juridice“³⁵ N. A. Popovici „Ce este legea, cum trebuie aplicată legea, ce va să zică *dura Lex sed lex*“³⁶ I. C. Tacitu „Despre nunta la români în comparație cu nunta la eleni și romani“³⁷ Grigore G. Tocilescu „Despre poezia populară a Românilor“³⁸; N. V. Scurtescu „Despre teatru“³⁹ Grigore Tocilescu „Artele în România“⁴⁰; G. Dem. Teodorescu „Zei locali la eleni, genii la romani, șerpi de casă la români“⁴¹; V. P. Rădulescu „Despre industriile indigene“⁴²; G. Dem. Teodorescu „Credințe, datini și moravuri naționale : Crăciunul la români, Saturnalele“⁴³ G. M. Teișeanu „Epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu“⁴⁴; G. Missail „Dunărea și România“; T. P. Rădulescu „Simțămîntul de naționalitate la români“ Grigore Tocilescu „Tudor Vladimirescu“⁴⁵.

31 Arh. MNA/dosar 6/1871, f. 139.

32 Teodor Virgolici, *Eminescu și marii săi prieteni*, București, 1989, p. 62

33 Arh. MNA/dosar 6/1871, f. 147 dosar 7/1871, f. 95-96.

34 Arh. MNA/dosar 2/1869, f. 93.

35 A. h. MNA/dosar 2/1869, f. 122.

36 Arh. MNA/dosar 1/1869, f. 160.

37 Arh. MNA/dosar 5/1870, f. 30.

38 Arh. MNA/dosar 3/1870, f. 36, 40; dosar 4/1870, f. 72.

39 Arh. MNA/dosar 3/1870, f. 42 dosar 4/1870, f. 86.

40 Arh. MNA/dosar 3/1870, f. 63 dosar 4/1870, f. 94.

41 A. h. MNA/dosar 3/1870, f. 112-213 dosar 4/1870, f. 177.

42 Arh. MNA/dosar 3/1870, f. 122.

43 Arh. MNA/dosar 3/1870, f. 125 dosar 4/1870, f. 205.

44 Arh. MNA/dosar 6/1871, f. 14 dosar 7/1871, f. 15.

45 Arh. MNA/dosar 7/1871, f. 12.

În afara acestor „disertațiuni“ ar mai fi de amintit cele două comunicări prezentate de B. P. Hașdeu „Monarhia, republica și descentralizarea“ (susținută în sala Ateneului în profitul fondurilor societății)⁴⁶ și „Cosmopolitism și naționalism“ (rostită la redeschiderea ședințelor societății din toamna anului 1870)⁴⁷.

Aproape toate comunicările susținute în diversele ședințe, ca și discursurile ținute în ocazii solemne precum și diferitele documente istorice, piese de teatru, poezii, literatură populară (balade, doine, colinde), creații sau culegeri ale unor membri sau nemembri ai societății au fost publicate în „Foaia societății Românismului“, organ periodic de publicitate al cărui prim număr a apărut la 15 aprilie 1870⁴⁸ (fig. 7).

Au publicat în acest periodic Hașdeu, Grigore Tocilescu, N. A. Popovici, N. V. Scurtescu, G. Dem. Teodorescu, George Tocilescu, G. Missail, T. P. Rădulescu, M. Zamfirescu, C. D. Vucici, Simeon Florea Marian A. P. Alexi⁴⁹ și alții.

Comisia de redacție și administrare a Foi decide ca acest număr apărut în 400 de exemplare să fie trimis gratuit bibliotecilor centrale din București și Iași precum și următoarelor personalități A. Papiu Ilarian, I. Heliade Rădulescu, A. Treboniu Laurian, I. C. Brătianu, Ion Ghica și I. Zalomit.

De asemenea, el trebuia expediat în schimb (pentru creșterea fondului bibiloteei societății) la redacțiile a 27 ziare din mai multe orașe ca București, Iași, Blaj, Brașov, Pesta⁵⁰.

46 Arh. MNA/dosar 3/1870, f. 27

47 Arh. MNA/dosar 3/1870, f. 101-102.

48 În ședința din 14 februarie 1870 a fost aprobat proiectul de regulament al „comisiunii de redacție și administrare“ al Foi Societății. Proiectul conținea trei capitole cu un total de 7 articole. Se relevă în art. 3 că acest organ periodic va cuprinde: a) discursuri, disertații și lecturi rostite de societate; b) literatură populară; c) documente relative la istoria națională; d) diferite studii, compozițiuni, reproduceri și traducțiuni având legături intime cu scopul societății și care nu s-au pronunțat în sinul ei; e) dările de seamă ale comitetului societății, despre starea și progresul societății; f) în general tot ce interesează scopul societății. În continuare art. 5 prevede că nu numai membrii, ci și acei care nu participă la societate pot trimite comisiunii spre publicare (cf. Arh. MNA/dosar 5/1870, f. 162). Foaia era redactată de o comisie compusă inițial din B. P. Hașdeu (președinte de drept), N. V. Scurtescu (vicepreședinte), C. D. Vucici (secretar), Grigore G. Tocilescu, T. P. Rădulescu și G. Dem. Teodorescu (casier) (cf. Arh. MNA/dosar 5/1870, f. 21). În următoarele luni (1870—1871) unii membri ai comisiei și-au dat demisia. Astfel, în locul lui C. D. Vucici este ales George G. Tocilescu (cf. Arh. MNA/dosar 5/1870, f. 97). Alți membri noi ai comisiei sînt G. Missail, M. Zamfirescu și N. Popovici (cf. Arh. MNA/dosar 7/1870, f. 1).

49 Studentul A. P. Alexi care-și făcea studiile la Graz în Austria, solicită prin scrisoarea adresată președintelui Hașdeu (primită la societate la 14 martie 1871), publicarea în periodicul societății a unor poezii populare culese din Transilvania. El scrie că petrecind vara „în sinul poporului nefericit din martira mea patrie, din martira Transilvania, am adunat o frumoasă colecțiune de hore, doine, balade, descîntece, datine ș.a. pînă acum, după cunoștința mea, toate neadunate și nepublicate“ (cf. Arh. MNA/dosar 6/1871, f. 73 și 76).

50 Arh. MNA/dosar 5/1870, f. 66. Dintre aceste gazete menționăm Românul, Columna lui Traian, Trompeta Carpaților, Convorbiri literare, Gazeta Transilvaniei, Arhiva pentru filologie și istorie, Familia etc.

Datorită prestigiului de care se bucură acest periodic în rîndul oame-nilor de cultură, comisia de redacție și administrare a trebuit să expedieze multe din numerele Foi de atît unor societăți literare cit și unor persoane din afara țării.

În acest sens amintim decizia respectivei comisii din 6 octombrie 1870 privind satisfacerea cererii Societății literare a junimii române din Suceava, al cărei președinte era cunoscutul folclorist S. Fl. Marian⁵¹ (fig. 8).

Totodată, comisia de redacție hotărăște să i se trimită toate numerele periodicului lui Teodor Petrișor din Voila (Făgăraș) ca urmare a solicitării acestuia prin scrisoarea din 4 decembrie 1870⁵² (fig. 9).

Din păcate această importantă revistă literară bucureșteană își întrerupe apariția în august 1871. Cauzele nu le cunoaștem. Nu este exclus ca una dintre acestea să fi fost lipsa de fonduri necesare tipăririi, lipsă care, de altfel, s-a făcut simțită încă de la apariția primelor numere.

Poate cel mai productiv an — atît sub aspect cultural cit și patriotic, ce avea în vedere sădirea în inima românilor a dragostei de neam și iubirii de patrie — din scurta existență a societății a fost 1870. Realizările ei din acest sfîrșit de deceniu sînt consemnate într-o lungă dare de seamă a comitetului ținută în ședința din 8 ianuarie 1871⁵³.

Ne îngăduim să menționăm cîteva din aceste importante succese. Se afirmă că pînă la 1 noiembrie 1870 au apărut șapte numere din Foaia societății subliniindu-se că „ziarele de aici și de peste Carpați au laudat și laudă îndestul foaia, dîndu-i locul cel întii în producțiunile literare ale Daciei. Prin foaia sa, societatea s-a manifestat public. Ea a combătut cu un curaj de admirat, cu o elocință puternică pe toți acei care rîdeau și rid de tot ce avem mai scump, suveniruri, obiceiuri, trecutul. Cosmopolitismul a văzut cu o ură satanică cum un pumn de juni lovesc pe față... pe toți străinii ce vor a stinge orice sentiment românesc ! Frații noștri de peste Carpați au salutat cu iubire și entuziasm aparițiunea foii, presa i-a acordat cel dintii loc în literatura românească“.

De asemenea se arată că s-au susținut șapte „disertațiuni“ (comunicări) „în care nu s-a vorbit decît de trecutul veacurilor noastre, de obiceiurile și credințele străbune, în fine numai de ce e românesc !“

Se mai relevă intenția înființării unei filiale a societății la Graz „la sorgintea Dunării... în mijlocul germanismului“⁵⁴. Este vorba de so-

51 Comisia de redacțiune hotărăște a se da curs cererii societății sucevene „În considerațiunea nobilului scop ce acea societate urmărește pentru luminarea simțului național“... subliniind totodată că „comisiunea cu plăcere deschide coloanele Foi oricărui membru al acelei societăți care va trimite poezii populare sau orice alte materii spre publicare“. (cf. Arh. MNA/dosar 5/1870, f. 124).

52 Învățătorul transilvănean se adresează astfel președintelui societății : „Noi cești de dincoace de Carpați sîntem aruncați în mîna soartei, ne este răpită libertatea intrunirilor, ne sînt atacate școlile (prin) maghiarizare... ne bucurăm însă văzînd că frații noștri de un sînge fac tot pentru prosperarea națiunii române și în special a poporului. O astfel de năzuință salutare are și societatea Românismul“ (cf. Arh. MNA/dosar 5/1870, f. 154).

53 Arh. MNA/dosar 3/1870, f. 134-138.

54 În ședința comitetului societății din 9 decembrie 1870 se dă citire scrisorii studentului în filosofie A. P. Alexi, colaborator la Foaia societății. Cu această

cietatea academicilor (studenților n.n.) din cunoscutul oraș austriac și din care făceau parte studenții români de la facultățile de drept, filozofie și medicină⁵⁵.

Deosebit de emoționante sînt cuvintele de încheiere pe care președintele le adresează în această dare de seamă membrilor societății „Mijloacele (de a trăi și lucra n.n.) ni le-au dat din leagăn mamele noastre ! Mijloacele ni le spune poporul în cîntecele sale ; Mijloacele ni le spune în litere de flăcări și pretutindeni geniul Românismului. De nu ascultați acestea, puneți mîna pe inima domniilor voastre, urechile pe pămîntul frămîntat de singele strămoșesc, ascultați bătăile inimii, glasurile mormînturilor și veți găsi mijloacele pentru ca să fiți români, adevărați români !”⁵⁶

Una din marile acțiuni patriotice ale societății „Românismul“ a fost aceea legată de comemorarea a 50 de ani de la moartea lui Tudor din Vladimir. În acest scop, încă din ședința de la 27 februarie 1871 se alege un comitet de organizare „a serbării naționale în memoria aniversării lui Tudor Vladimirescu“ alcătuit din B. P. Hașdeu (președintele de drept), N. V. Scurtescu, Grigore G. Tocilescu, T. P. Rădulescu (secretari), A. Fătu, I. A. Brătescu și N. A. Popovici (casier). Comitetul decide ca serbarăe să se țină pe cîmpul Cotroceni „locul unde fusese odinioară tabăra ilustrului martir Vladimirescu“, în luna mai și se iau o serie de măsuri organizatorice printre care : 1) emiterea a 50 de liste de subscripțiune ; 2) serbarea se va deschide printr-un discurs al președintelui, urmat de alte discursuri și disertațiuni“ ; 3) se va servi un dejun sub un umbrar ; 4) muzica militară va executa „arii naționale“ în cursul serbării ; 5) serbarea se va încheia prin discursuri, poezii recitate etc.⁵⁷ (fig. 10)

ocazie comitetul „la act de această voință (formarea de subcomitete ale societății în părțile locuite de români) a jumimii academice din Graz și se simte fericite de a vedea formîndu-se în Graz o filială a societății Românismului care va lucra pentru același scop“ (cf. Arh. MNA/dosar 4/1870, f. 218). Iar în scrisoarea pe care societatea o trimite lui A. P. Alexi la 17 ianuarie 1871 se spune : „Fondînd societatea al cărui organ avem onoarea a fi încă de la început inițiatorii săi, am fost pătrunși de convicțiunea că mîntuirea neamului românesc stă numai în strînsa unire a forțelor întregii jumimii române din orîsicare „parte de lume“ (cf. Arh. MNA/dosar 4/1870, f. 270 ; dosar 6/1871, f. 72).

55 În scrisoarea adresată președintelui Hașdeu de către filiala din Graz a societății „Românismul“ de la 27 iunie 1871 semnată de Coloman Albu (președinte) și Teodor Ceonța (secretar) se arată că această societate a fost recunoscută de către organele oficiale. Ne reține atenția următorul citat „Daco-România trezindu-se din somnul cel de moarte și-a trimis fii în diverse părți ale lumii ca să se adune balsame pentru curarea rănilor înfipite în inima ei de iataganul barbarilor...“ „Spiritele noastre erau mîndre (la vestea recunoșterii de către organele oficiale n.n.) că au putut împămînteni ideea sublimă, chiar aici departe de regiunile fermecătoare în care... șoptele naturii se dezmiardă cu cele ale limbei dulci și grațioase ale Daco-Românilor“ (cf. Arh. MNA/dosar 6/1871, f. 112 și 124).

56 A:h. MNA/dosar 7/1871, f. 17.

57 Arh. MNA/dosar 8/1871, f. 5-9.

Pentru tipărirea listelor de subscripție, Grigore Tocilescu oferă hîrtia necesară iar Petre Ispirescu și F. Georgianu le imprimă gratuit în tipografiile lor. (fig. 10) Printre cei care au primit asemenea liste se numără Al. C. Golescu, C. D. Vucici, P. Ispirescu, G. Dem. Teodorescu, doctorul Carol Davila și alții ⁵⁸.

Programul inițial stabilit de comitetul de organizare a suferit ulterior unele mici modificări. Astfel s-a hotărît ca serbarea să aibă loc duminică 6 iunie ora 10. Ea a început printr-un oficiu religios „Dumnezeul nostru“, rugă națională avînd ca autor pe poetul I. Al. Lapedatu. Au urmat apoi discursul de deschidere rostit de B. P. Hașdeu, căruia i-au succedat trei vorbitori „ G. Missail, George G. Tocilescu și N. V. Scurtescu. În continuare Grigore G. Tocilescu a susținut „disertațiunea“ intitulată „Tudor Vladimirescu“. În ultima parte a programului s-a recitat poezia aceluiași I. Al. Lapedatu „Junimii române“ iar în încheiere președintele societății a adresat cîteva cuvinte ⁵⁹.

A doua zi după festivitate, comiteul de organizare decide expedierea unei telegrame-circulare următoarelor ziare periodice literare și politice Prahova-Ploiești, Semănătorul-Birlad, Curierul și Informațiunile-Iași, Independentul-Botoșani, Informațiunile-Galați, Mercantilul-Craiova, Gazeta Transilvaniei-Brașov, Albina, Familia și Federațiunea apărute la Pesta. Ne îngăduim să cităm conținutul acestei telegrame-circulare „Societatea Românismul a sărbătorit româneasca mișcare din 1821. Peste o sută de juri, mai mulți comercianți, profesori și alte profesii liberale precum și satele de primprejur, toată ziua de 6 iunie, pe cîmpul Cotroceni au venit într-un mod spontan a lua parte la serbare. Entuziasm nemărginit. Discursuri și toastersi despre fapta și ideea lui Tudor Vladimirescu, mintuitorul țării de lipitori străine“ ⁶⁰.

Această grandioasă comemorare, realizare remarcabilă a societății, este caracterizată astfel în darea de seamă a amintitului comitet de organizare „Nepieritoarea zi de 6 iunie va ocupa cel mai frumos loc în paginile istoriei și posteritatea va spune că în anul 1871, societatea Românismul a serbat memoria martirului cauzei române, ea cea dintii aducîndu-și aminte de sublimul erou de la 1821... De la un colț pînă la altul al Daciei, inima română tresaltă de bucurie dinaintea mărețului stindard al Domnului Tudor, ridicat din cenușa lui 1821 de vigurosul braț al junimii din societatea Românismul!“ ⁶¹.

Din documentele de arhivă consultate se poate spune că spre sfîrșitul anului 1871 activitatea societății „Românismul“, pînă atunci dinamică și diversă, începe să scadă simțitor.

58 Arh. MNA/dosar 8/1871, f. 13-16.

59 Arh. MNA/dosar 8/1871, f. 25-28 și 53-54.

60 Arh. MNA/dosar 8/1871, f. 73 și 75. Telegrama-circulară era semnată de Hașdeu, G. Missail, A. Lupașcu, dl. V. I. Vlădescu, I. A. Brătescu, N. V. Scurtescu, T. P. Rădulescu, N. A. Popovici, Grigore Tocilescu și V. Maniu.

61 Arh. MNA/dosar 7/1871, f. 58-60.

Datorită unor disensiuni în rândul membrilor societății și ai comitetului de conducere, disensiuni ale căror detalii ne scapă dar care nu sînt străine uneori de orgoliul personal, fac ca societatea să se destrame.

La 28 noiembrie 1871, G. Missail demisionează din funcția de vicepreședinte și de membru al societății în urma atacurilor din partea cîtorva membri care au considerat că atitudinea sa la congresul presei române nu ar fi fost cea așteptată de societate și că poziția sa ar fi dăunat chiar intereselor societății⁶².

De asemenea, la propunerea lui Grigore Tocilescu și a altor patru membri, în ședința comitetului din 21 ianuarie 1872 se decide excluderea din societate a lui G. Dem. Teodorescu, unul din membrii fondatori și poate cei mai activi ai societății. Tot în aceeași ședință se aprobă demisia lui M. Caracoste și a altor 17 membri care, conform regulamentului, nu și-au plătit cotizațiile, și, spre nedumerirea multora se acceptă la 30 ianuarie primirea demisiei lui I. A. Brătescu⁶³. Retragerea celui care a fost primul președinte și apoi vicepreședinte, după cooptarea ca membru al societății a lui Hașdeu, omul echilibrat, activ și corect, poate fi pusă mai degrabă pe adîncă mișnire care i-au produs-o divergențele dintre colegii și colaboratorii săi.

Indignat peste măsură de atmosfera explozivă care domina societatea, B. P. Hașdeu își înaintează demisia la finele lui ianuarie, din funcția de președinte⁶⁴.

Prin ultima adresă emisă de comitet care poartă numărul 92 și datată la 7 februarie 1872 se solicită președintelui B. P. Hașdeu să-și retragă cererea de demisie⁶⁵.

Din păcate nu dispunem de alte date în afara celor amintite care să ne permită să precizăm data exactă la care societatea s-a desființat.

Din cele expuse mai sus, se poate afirma că în cei trei ani de existență societatea „Românismul“, de la a cărei înființare s-au împlinit în 1989, 120 de ani, s-a impus prin activitatea ei ca una dintre cele mai importante societăți cultural-patriotice din țară. Ea a căutat, prin junii săi cărturari, să aprindă în sufletul românilor flacăra fierbinte a dragostei de glie, de trecut, de credințe și obiceiuri strămoșești, de duosul și încîntătorul vers al poetului anonim, luptînd cu ardoare spre nobilul și supremul țel, acela ca poporul lor, în parte aflat sub jugul străin, să devină unit, liber, demn și luminat.

62 Arh. MNA/dosar 7/1871, f. 112-113. Magistratul, publicistul și folcloristul G. Missail a fost ales de societate să reprezinte Foaia Societății „Românismul“ la congresul ziaristicii, mai exact la primul congres al presei române care s-a ținut la 1 octombrie 1871 la București. Ca membri onorifici la același congres au fost desemnați V. Maniu și N. A. Popovici (cf. Arh. MNA/dosar 7 1871, f. 64 și 72).

63 Arh. MNA/dosar 6/1871, f. 198 ; dosar 7/1871, f. 118-119.

64 Arh. MNA/dosar 7/1871, f. 118-119.

65. Arh. MNA/dosar 6/1871, f. 213 ; dosar 7/1871, f. 118-119.

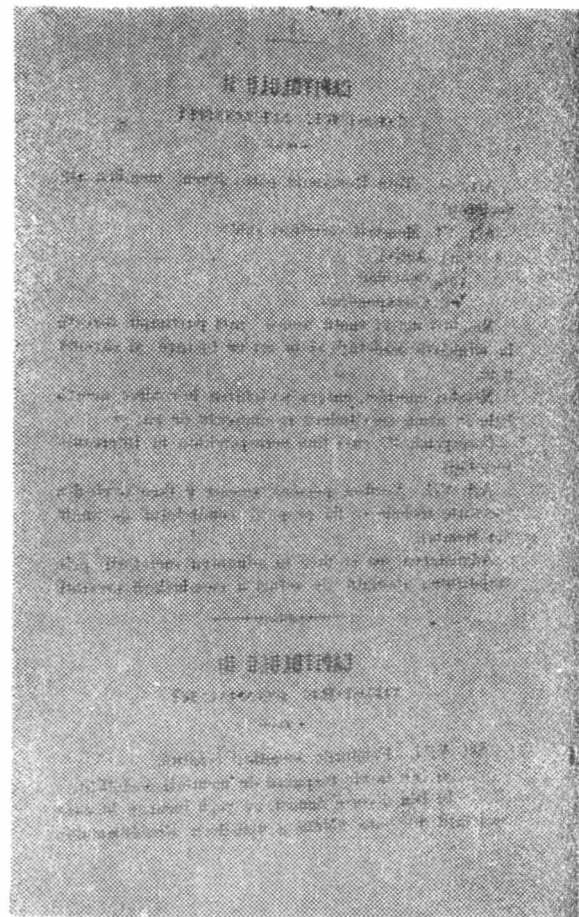
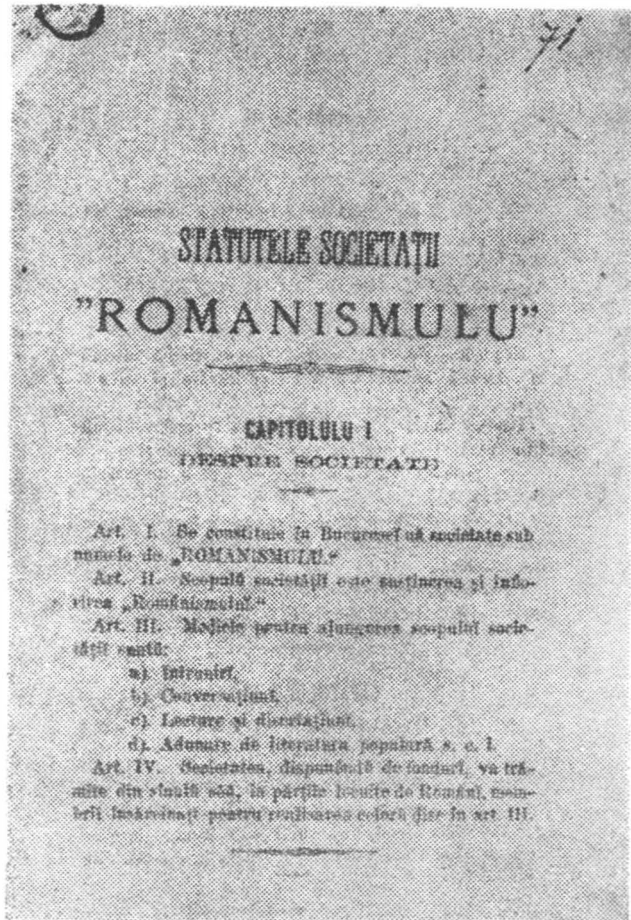

Fig. 1 Statutele Societății „Românismul” (cap. I–II–III) imprimate la tipografia
<http://www.cimec.ro> / <http://cmeabc.ro>

Apela nominală

la Societatea Culturală „Mihail Eminescu” din Iași

1869

Nr. Rând	Numele Membrului	Stare	Adresa
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31	Eminescu, Mihail
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50

Fig. 4 Apel nominal al membrilor activi ai societății pe lunile februarie și martie 1869 ; pe rândul 31 (de sus în jos) apare numele lui Eminescu.

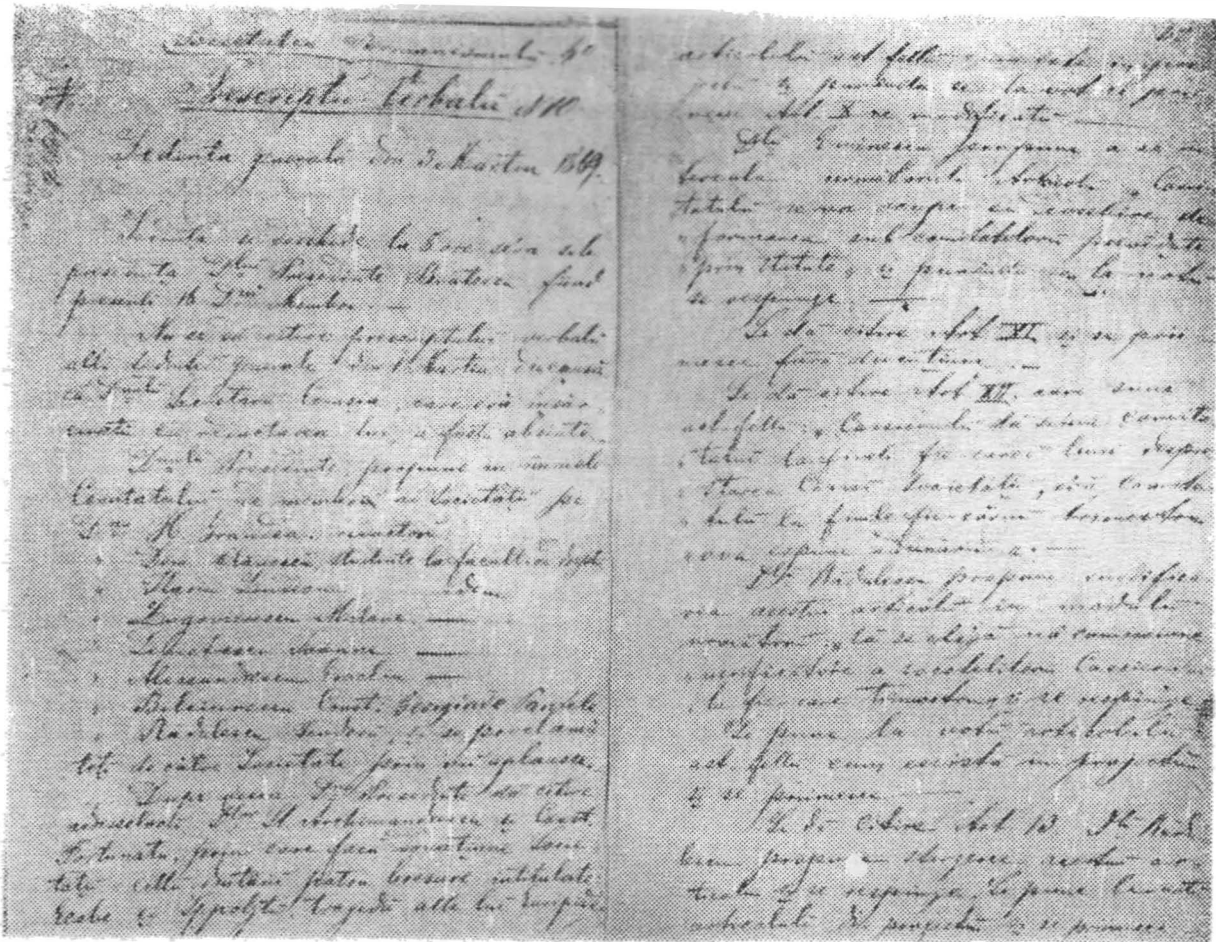

Fig. 5 Procesul verbal nr. 10 al ședinței generale din 3 martie 1869 ; a se vedea pe fotografia din dreapta, primul aliniat (începînd cu rîndul 4) propunerea făcută de Eminescu.

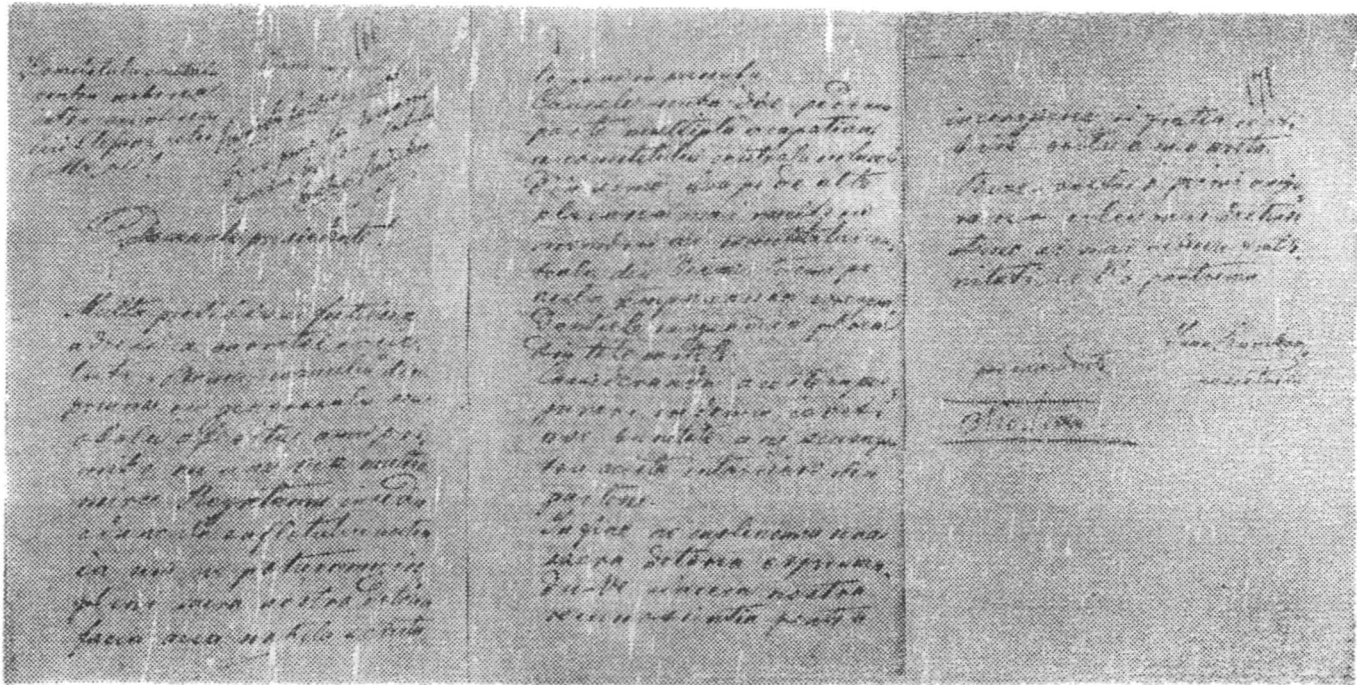

Fig. 6 Scrisoare de mulțumire trimisă din Viena la 7 octombrie 1870 președintelui B. P. Hașdeu de către „Comitetul central pentru serba ea întru amintirea lui Ștefan cel Mare semnată de N. Telcu (președinte) și Ioan Bum-bac (secretar).

Bucuresti 1870

Sumar

- I. Prospectivă pag. 1
- II. Statutele Societății X
- III. Discursul la inaugurarea Societății
de către Dr. Ștefan Ștefănescu Y
- IV. Discursul ădem de Nikola Popovici Z
- V. Săliu și Moraru Montenari - Discurs
ținut de la Poziștii în campul de școală
cu nume la Blanc și Ștefănescu, de
către S. C. Ștefănescu K
- VI. Poziștii - Marșul ținut de
de către Dr. Ștefan Ștefănescu L
- VII. Ștefănescu și Ștefănescu M
- VIII. Istoria Societății de la Poziștii
de către Dr. Ștefan Ștefănescu N

Fig. 7 Sumarul primului număr al Foii Societății „Românul”, an. I 1870, aprilie, nr. 1, București, întocmit de Comisiunea de redacție și administrație. <http://www.imesc.ro> <http://enr.abc.ro>

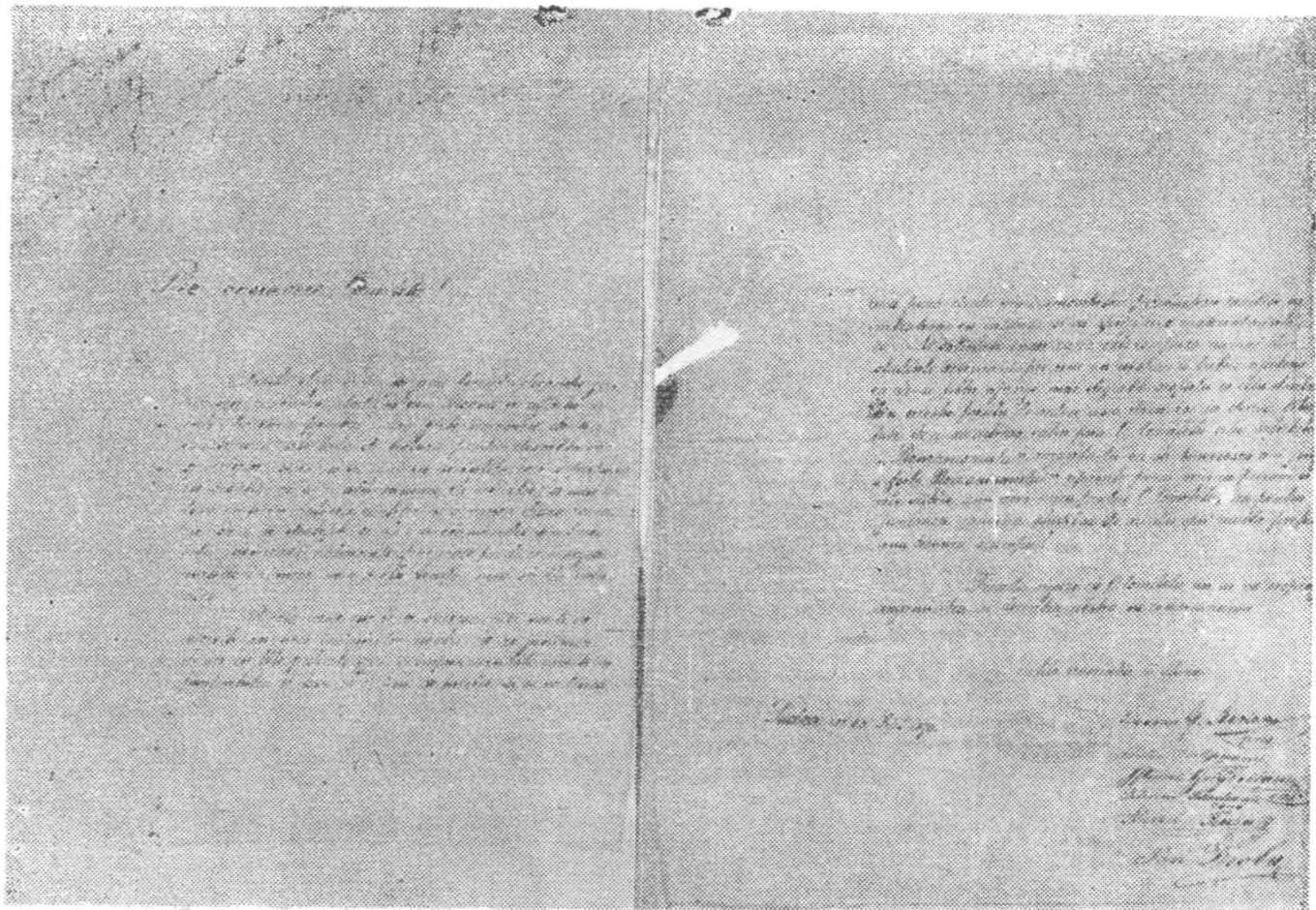

Fig. 8 Scrisoarea adresată de Societatea literară a junimii române din Suceava (semnată de Simeon Florea Marian ca președinte și de alți membri) către comitetul societății „Românismul” la 23 septembrie 1870.

<http://www.cimec.ro> / <http://cmiabc.ro>

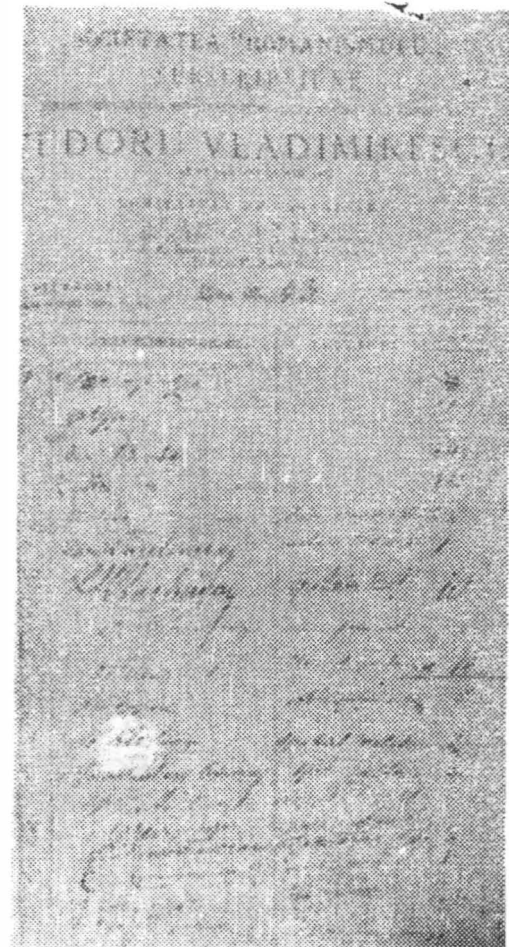
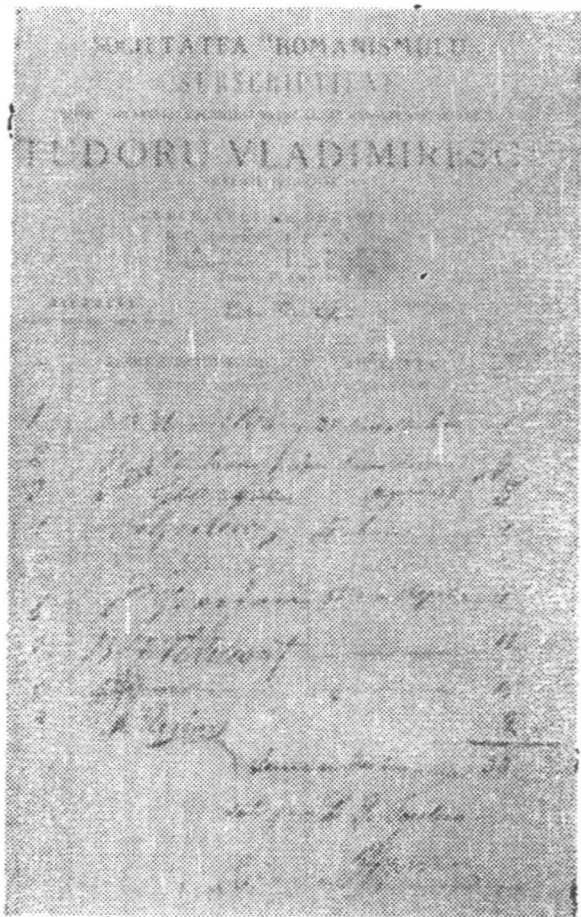

Fig. 10 Listele de „Subscripțiune pentru organizarea serbării naționale în memoria aniversării lui Tudor Vladimirescu” în care printre alte semnături se înțilnesc și cele ale lui Petre Ispirescu (nr. 9) și C. Davila (nr. 43).